

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-23>

УДК 65.011.01

Степаненко Т.О.

кандидат економічних наук

Stepanenko Tetiana

Ph.D. in economics

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано актуальність сталого розвитку підприємства у сучасних динамічних умовах. Досліджено теоретичні та методичні засади сталого розвитку промислового підприємства. Запропоноване визначення поняття «сталий розвиток», розроблено методичний підхід до оцінювання потенціалу сталого розвитку, визначено складові етапи процесу та елементи системи управління сталим розвитком підприємства: економічний розвиток, соціальний розвиток, екологічний розвиток. Розроблено модель управління сталим розвитком підприємства. Визначено складники механізму стимулювання сталого розвитку. Обґрунтовано, що реалізація стратегії сталого розвитку надає низку важливих переваг підприємству: підвищення конкурентоспроможності, зростання рівня стійкості підприємства, зростання рівня фінансових результатів, дотримання високого рівня якісних показників, позитивний вплив на екологічний розвиток.

***Ключові слова:** сталий розвиток, потенціал сталого розвитку, управління сталим розвитком, фактори сталого розвитку.*

Постановка проблеми. Тенденції розвитку економіки України свідчать про наявність серйозних загроз для стабільного розвитку підприємств. Нівелювання зростаючих загроз потребує створення внутрішнього механізму управління потенціалом підприємства відповідно до потреб ринку та з урахуванням цілей довгострокового соціального та екологічного розвитку.

У сучасному світі концепція сталого розвитку набуває все більшого значення в управлінні підприємством. Вона передбачає створення такої системи управління, яка збалансовано узгоджує економічний, екологічний та соціальні напрями розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему сталого розвитку досліджували в своїх пра-

цяк як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: Г.Е. Дейлі, В.М. Степанов, Л.Г. Мельник, В.Я. Шевчук, А.І. Бурда, В.Г. Поліщук, О.В. Жаданос, В.М. Боголюбов, І.О. Тарасенко, Е.Г. Петров [2–12].

На думку Л.Г. Мельника, сталий розвиток забезпечується постійним виходом системи із рівноважного стану [4, с. 42]. За словами В.Я. Шевчука, сталий розвиток є гармонійним процесом, який забезпечує збалансоване економічне зростання, задоволення потреб суспільства із збереження природо-ресурсного потенціалу [5, с. 44]. А.І. Бурда визначає потенціал сталого розвитку як сукупність ресурсів і можливостей, що забезпечують збалансований еколого-соціально-економічний розвиток підприємства [6, с. 5]. В.Г. Поліщук розглядає сталий розвиток як «процес постійного перетворення якісних та кількісних характеристик системи, спрямований на досягнення рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям» [7, с. 6]. Концепція сталого розвитку визначена як розвиток, який задовольняє потреби розвитку нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь реалізувати власні потреби [1].

Проте нині відсутні комплексні дослідження, в яких розкрито методичний підхід до забезпечення сталого розвитку підприємства з урахуванням впливу сукупності внутрішніх та зовнішніх факторів.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз теоретико-методичних засад сталого розвитку промислових підприємств. Це зумовлює постановку низки завдань:

- уточнення поняття сталого розвитку як концепції управління підприємством;
- розроблення методичного підходу до оцінювання потенціалу сталого розвитку.
- розроблення моделі управління сталим розвитком підприємства.

Виклад основного матеріалу. На авторський погляд, сталий розвиток – це концепція управління підприємством, яка в умовах складності та багатфакторності зовнішнього середовища, обмеженості природних ресурсів, зростання ролі людського потенціалу передбачає вплив на нарощування економічного потенціалу підприємства та рівень соціального розвитку з одночасним забезпеченням природозберігальних технологій.

Визначимо основні ознаки сталого розвитку підприємства [7; 10]:

- рівноважність та стійкість системи – здатність системи зберігати свою структуру та функціональність за зміни параметрів зовнішнього середовища;
- адаптивність та витривалість – можливість системи відновлювати функціональні якості за відхилення умов зовнішнього середовища від оптимальних;
- збалансованість показників (якісних та кількісних): зростання кількісних параметрів за одночасного збереження рівня якісних характеристик системи;
- стабільність – довгострокове підтримання досягнутого рівня розвитку;

– конкурентоспроможність – комплексна порівняльна характеристика підприємства, яка відображає його здатність конкурувати в ринкових умовах;

– екологічність – дотримання норм безпеки та екологічних вимог до обладнання та технологічного процесу виробництва.

Важливою умовою сталого розвитку є гнучкість системи управління – здатність реагувати на зміни завдяки коригуванню набору управлінського впливу та спрямовувати систему до рівноважного стану.

Складовими частинами сталого розвитку є:

– економічний розвиток: нарощування економічних індикаторів (впровадження інновацій, фінансові ресурси і механізми, темпи приросту виробництва, рівень конкурентоспроможності, капіталовкладення, управління ризиками);

– соціальний прогрес: компетентнісний рівень персоналу, рівень заробітної платні порівняно з ринковим, дотримання прав людини, інвестування в некомерційні організації;

– екологічна безпека: впровадження бережливих технологій, управління життєвим циклом продукту, зменшення шкідливих викидів, відтворення природних ресурсів.

Як зазначає в роботі [10, с. 15] В.М. Боголюбов, сталий розвиток – це керований процес, основою керованості є системний підхід, який дає змогу моделювати сценарії розвитку з урахуванням стратегічної мети. Сталий розвиток виконує важливі загальносистемні цілі: задоволення потреб людини; прогресивне нарощування ресурсів (економічних, соціальних, природних); довгострокове забезпечення умов існування біосфери.

З урахуванням стратегічної спрямованості реалізації сталого розвитку завданнями сучасних промислових підприємств є:

- підвищення якості та конкурентоспроможності продукції;
- збільшення частки на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- вдосконалення технології виробництва, переоснащення технічної бази виробництва;
- впровадження інновацій;
- дотримання правових норм та екологічних вимог;
- впровадження систем навчання та оцінювання персоналу;
- створення відповідних умов праці.

Особливої важливості набуває розроблення методичного підходу до управління сталим розвитком підприємства. Процес управління сталим розвитком підприємства має бути цілісним та системним, що дозволить реалізувати ефект синергії, та складатися з таких етапів, як:

1. Діагностика поточного стану розвитку підприємства.

2. Визначення місії розвитку підприємства.

Місія повинна узгоджувати такі складники, як: зростання економічного потенціалу, забезпечення якіс-

них засад соціального складника, збереження природного середовища.

3. Розроблення сценаріїв досягнення складників місії: цілей економічного, соціального та екологічного розвитку.

4. Моделювання розвитку підприємства, яке полягає в розрахунку прогностичних показників реалізації сценаріїв розвитку та порівнянні їх із цільовими.

5. Вибір найбільш ефективного напрямку розвитку економічної, екологічної та соціальної складових підсистем підприємства.

6. Вибір інструментів стимулювання сталого розвитку.

7. Реалізація та контроль ефективності сталого розвитку підприємства.

Складовими частинами механізму стимулювання сталого розвитку є такі інструменти:

- інвестиційні – інвестиційні ресурси та програми;

- інституційні – національні механізми та правові норми підвищення потенціалу сталого розвитку;

- податкові;

- інноваційні – підвищення ефективності використаних ресурсів.

Досягненню цілей сталого розвитку сприяють фактори зовнішнього та внутрішнього середовища та їх ефективне використання.

Дослідження довели, що обов’язковим елементом реалізації стратегії сталого розвитку є створення системи діагностики та розвитку потенціалу сталого розвитку [11, с. 77]. Спираючись на наукові праці у сфері управління сталим розвитком підприємства, визначено, що потенціал підприємства, стратегією якого є сталий розвиток, слід розглядати крізь призму розвитку трьох складових частин. Метою економічного складника є підвищення економічних показників підприємства та його ринкової вартості. Інтегрований показник оці-

Таблиця 1

Фактори сталого розвитку підприємства

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Економічні: – рівень попиту; – стабільність валютної системи; – податкове навантаження; – наявність та вартість ресурсів; – трудовий потенціал населення.	Управлінські: – наявність ефективної стратегії розвитку; – ризик-менеджмент; – стратегія управління ресурсами; – стратегія управління розвитком персоналу; – інформаційні технології.
Ринкові: – ємність та динаміка ринку; – рівень конкуренції.	Операційні: – рівень технічного та технологічного розвитку; – структура витрат.
Політичні: – відкритість та легкість доступу до зовнішніх ринків.	Фінансові: – розроблена інвестиційна стратегія.

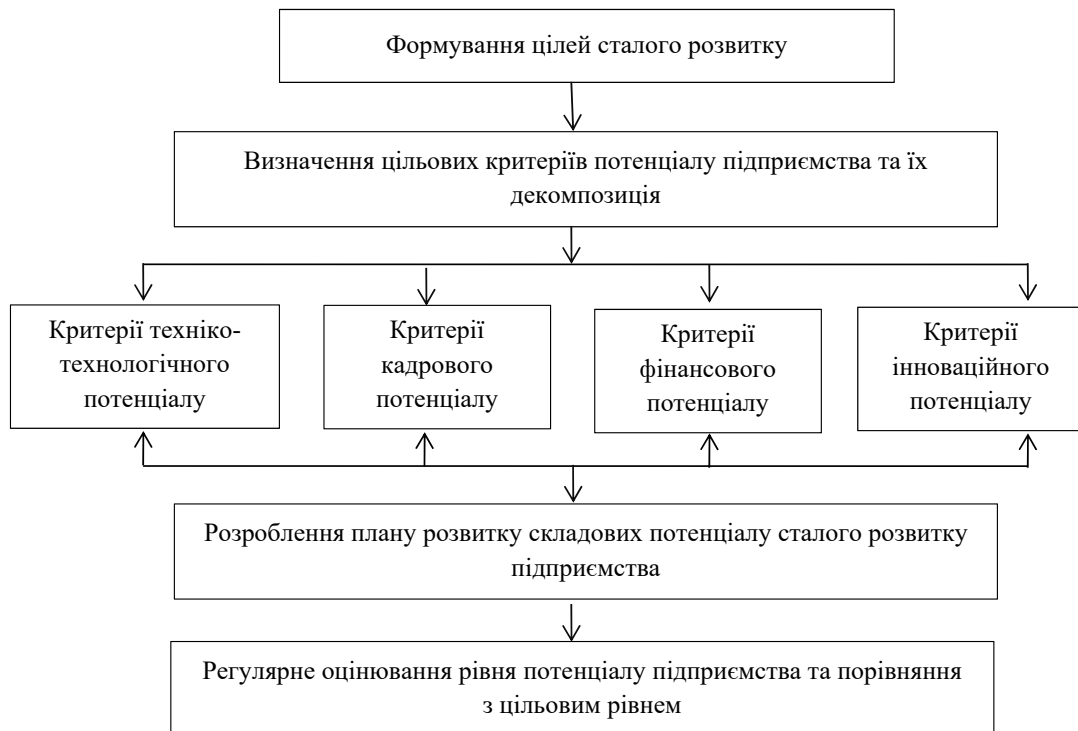

Рис. 1. Модель формування потенціалу сталого розвитку підприємства

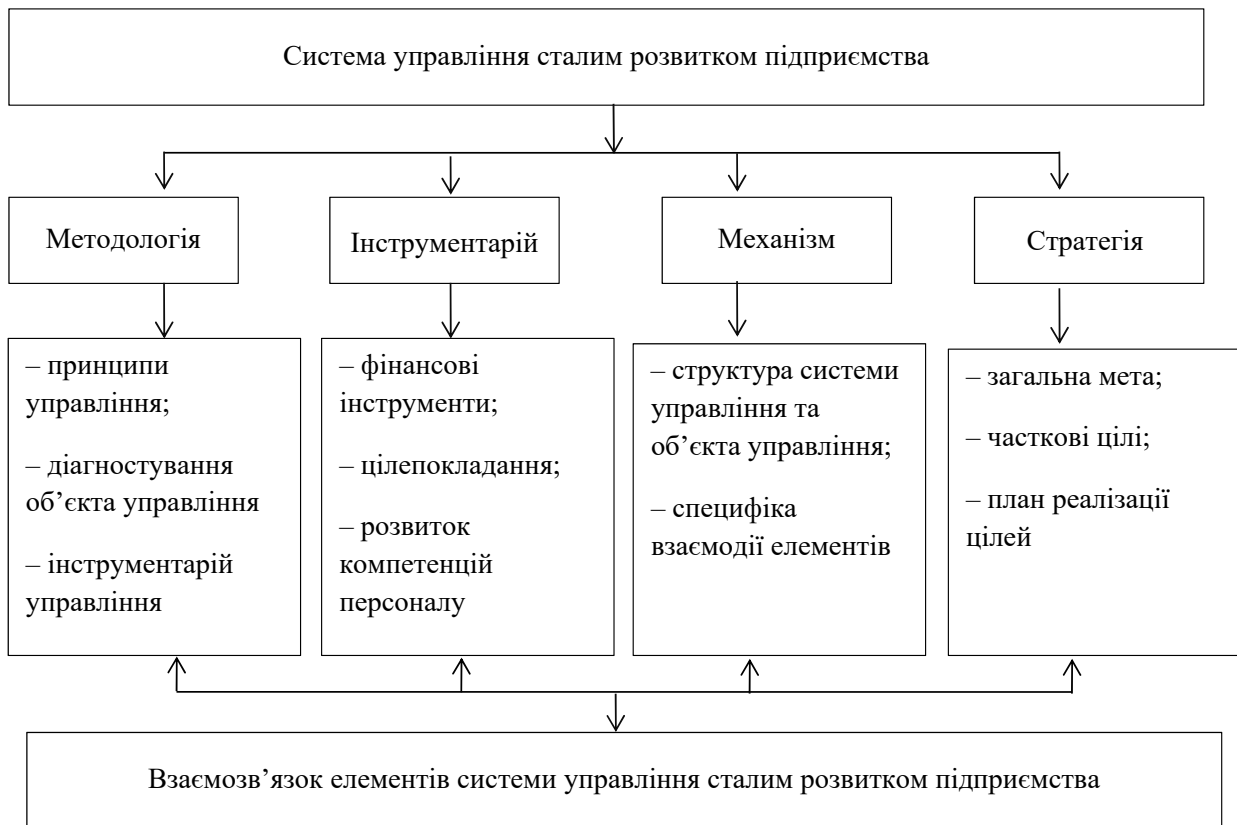

Рис. 2. Система забезпечення сталого розвитку підприємства

нювання економічного складника потенціалу складається з сукупності часткових показників: виробничого, фінансового, маркетингового, стратегічного та інформаційного потенціалу. Метою соціального складника є підвищення рівня та якості життя населення, персоналу, споживачів. Інтегрований показник оцінювання соціального складника потенціалу включає в себе оцінювання трудового, інтелектуального, соціального потенціалів. Метою екологічного складника є збереження та поліпшення стану природного середовища. Екологічний складник потенціалу сталого розвитку підприємства складається з інноваційного та технологічного показників розвитку підприємства.

Етапи оцінювання потенціалу підприємства:

1. Встановлення цілей сталого розвитку.
2. Деталізація загальної мети сталого розвитку для кожного складника потенціалу: економічного, соціального, екологічного.
3. Розрахунок часткових показників.
4. Розрахунок інтегрованого показника потенціалу сталого рівня.
5. Визначення рівня розриву між цільовим та розрахованим показником.

Узагальнена система забезпечення сталого розвитку підприємства наведена на рис. 2.

Реалізація стратегії сталого розвитку надає низку важливих переваг підприємству:

- підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства;

- зростання рівня стійкості підприємства в довгостроковій перспективі та здатності протидіяти зовнішнім ризикам;
- зростання рівня фінансових результатів, зростання ефективності;
- дотримання високого рівня якісних показників;
- соціальна привабливість підприємства для працівників;
- позитивний вплив на екологічний розвиток країни;
- зростання репутації підприємства;
- зростання рівня інноваційності та інвестиційної привабливості підприємства.

Висновки. Таким чином, концепція сталого розвитку підприємства вимагає збалансованості та системного підходу до трьох складових частин: економічної, екологічної та соціальної. Перехід до сталого розвитку потребує глибокого аналізу проблем та моделювання шляхів їх вирішення, які базуються на розвитку потенціалу підприємства з одночасним забезпеченням якості суміжних сфер: соціальної та екологічної. У результаті проведеного дослідження встановлено, що методичний підхід до забезпечення сталого розвитку підприємства передбачає глибоку діагностику стану підприємства, визначення його місії з деталізацією на цілі економічного, соціального та екологічного розвитку, розроблення сценаріїв досягнення цільових показників, вибір інструментів сталого розвитку та регулярний контроль ефективності та досягнення показників сталого розвитку.

Список література:

1. Schwab K., Sala-i-Martin X., Greenhill R. The Global Competitiveness Report. 2011. *World Economic Forum*. P. 5–7.
2. Дейлі Г.Е. Сталий розвиток: визначення, принципи, політики. *Науковий вісник*. 2005. № 15.6. С. 27–39.
3. Степанов В.Н., Круглякова Л.Л., Розмарина А.Л. Устойчивое развитие: понятие и категории. Одесса : ИПРЭИ НАН Украины, 1999. 367 с.
4. Мельник Л.Г. Поняття про сталий розвиток. Суми : Університетська книга, 2007. 442 с.
5. Шевчук В.Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку. Київ : Геопринт, 2006. 200 с.
6. Оцінювання потенціалу сталого розвитку промислових підприємств: автореферат дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / А.І. Бурда; Нац. техн. ун-т України “Київ. політехн. ін-т”. Київ, 2008. 18 с.
7. Стимулювання сталого розвитку регіону: автореферат дис. канд. екон. наук: 08.00.05/ В.Г. Поліщук; Луц. нац. техн. ун-т. Луцьк, 2010. 24 с.
8. Костюк О.Д. Менеджмент сталого розвитку аграрного сектора. Київ : Компринт, 2013. 198 с.
9. Жаданос О.В., Шатоха В.І., Петренко А.Л. Стратегія сталого розвитку на підприємстві: приклад Європи та досвід України. Дніпро : Дріант, 2017. 79 с.
10. Боголюбов В.М., Прилипко В.А. Стратегія сталого розвитку. Херсон : Олді-плюс. 2009. 321 с.
11. Тарасенко І.О. Сталий розвиток підприємств легкої промисловості: теорія, методологія, практика. Київ : КНУТД, 2010. 389 с.
12. Петров Э.Г. Управление устойчивым развитием предприятий. Херсон : ОЛДИ-плюс. 2009. 557 с.

References:

1. Schwab K., Sala-i-Martin X., Greenhill R. (2011) *The Global Competitiveness Report*. *World Economic Forum*. P. 5–7.
2. Deji G.E. (2005) *Stalyi rozvytok: vyznachennia, pryncypy, polityky* [Sustainable development: definitions, principles, policies]. *Science journal*, no. 15.6. pp. 27–39.
3. Stepanov V.N., Kruglyakova L.L., Rozmaryna A.L. (1999) *Ustoichyvoe razvytye: poniatye y katehoryy* [Sustainable development: concept and categories]. Odessa: Ukraine. 367 p.
4. Melnyk L.G. (2009) *Ustoichyvoe razvytye: poniatye y katehoryy* [The concept of sustainable development]. Sumy: University book, 2007. 442 p.
5. Shevchuk V.Ya. (2006) *Makroekonomichni problemy staloho rozvytku* [Macroeconomic problems of sustainable development]. Kyev: Geoprint. 200 p.
6. Burda A.I. (2008) *Otsiniuvannia potentsialu staloho rozvytku promyslovykh pidpriumstv* [Assessing the potential of sustainable development of industrial enterprises] (PhD Thesis). NTUKPI. Kyev, 18 p.
7. Polishhuk V.G. (2010) *Stymuliuvannia staloho rozvytku rehionu* [Stimulation of sustainable development of the region] (PhD Thesis). Lutsk, 24 p.
8. Kostyuk O.D. (2013) *Menedzhment staloho rozvytku agrarnogo sektora* [Management of sustainable development of the agricultural sector]. Kyev: Kompri`nt, 198 p.
9. Zhadanos O.V., Shatoxa V.I., Petrenko A.L. (2017) *Stratehiia staloho rozvytku na pidpriumstvi: pryklad Yevropy ta dosvid Ukrainy* [Sustainable development strategy at the enterprise: the example of Europe and the experience of Ukraine]. Dnipro: Driant, 79 p.
10. Bogolyubov V.M., Prylypko V.A. (2009) *Strategiya staloho rozvytku* [Sustainable development strategy]. Kherson: Oldi-plus. 321 p.
11. Tarasenko I.O. (2010) *Stalyj rozvytok pidpriumstv legkoyi promyslovosti: teoriya, metodologiya, praktyka* [Sustainable development of light industry enterprises: theory, methodology, practice]. Kyev: KNUTD. 389 p.
12. Petrov E.G. (2009) *Upravlenye ustoichyvym razvytyem predpriumtyi* [Management of sustainable development of enterprises]. Kherson: Oldi-plus. 557 p.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Обоснована актуальность устойчивого развития предприятия в современных динамичных условиях. Исследованы теоретические и методические основы устойчивого развития промышленного предприятия. Предложено определение понятия «устойчивое развитие», разработан методический подход к оценке потенциала устойчивого развития, определены составляющие этапы процесса и элементы системы управления устойчивым развитием предприятия: экономическое развитие, социальное развитие, экологическое развитие. Разработана модель управления устойчивым развитием предприятия. Определены составляющие механизма стимулирования устойчивого развития. Обосновано, что реализация стратегии устойчивого развития обеспечивает ряд важных преимуществ предприятию: повышение конкурентоспособности, рост уровня устойчивости предприятия, рост уровня финансовых результатов, соблюдение высокого уровня качественных показателей, положительное влияние на экологическое развитие.

Ключевые слова: устойчивое развитие, потенциал устойчивого развития, управление устойчивым развитием, факторы устойчивого развития.

THEORETICAL AND METODICAL BASIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRICE

The urgency of sustainable development of the enterprise in modern and dynamic conditions has been substantiated. The theoretical and methodological foundations of sustainable development of enterprise are investigated. Proposed new definition of the concept "sustainable development" as the concept of management of the enterprise in variety of factors in new environment, with the interconnection of natural resources, the growth of the role of human potential, growth of the economic potential. Developed a methodological approach to assessing the potential of sustainable development. Identified the constituent stages of the process of management of sustainable development: diagnostics; defining the mission of the enterprise; development scenarios for different elements of mission: the goal of economic, social and ecological development; modeling the development of an enterprise, as a result of the forecast of indicators in the implementation scenarios of development the industry; defining the most effective direction of economic development, ecological and social subsystems of enterprise; defining tools for most effective stimulating development; realization and control the efficiency of development of the enterprise. Identified elements of the sustainable development of a management system of the enterprise: economic development, social development, ecological development. The components of the mechanism for stimulating sustainable development are the following: investment resources, institutional, innovations. A model for managing the sustainable development of the enterprise has been developed. The components of the mechanism for stimulating sustainable development has been determined. It has been defined that the implementation of the sustainable development in strategy provides a number of important advantages to the enterprise: increased competitiveness, growth in the level of stability of the enterprise, growth in the level of financial results, compliance with a high level of quality indicators, a positive impact on environmental development.

Key words: *sustainable development, potential of sustainable development, management of sustainable development, factors of sustainable development.*